

Prispevki strok za svetovalno delo v praksi

Kompetence diplomantk in diplomantov socialnega dela za delo v šolski svetovalni službi

LEA ŠUGMAN BOHINC, Fakulteta za socialno delo Univerze v Ljubljani¹
Lea.SugmanBohinc@fsd.uni-lj.si

● **Povzetek:** Na Fakulteti za socialno delo Univerze v Ljubljani izvajamo en dodiplomski in pet magistrskih študijskih programov socialnega dela. Novi pravilniki so z našimi diplomanti 2. stopnje dopolnili seznam poklicnih profilov, ki se zaposlujejo v šolski svetovalni službi. Ob posebnem in nepogrešljivem prispevku socialnega dela v šolski svetovalni službi so opisane kompetence vseh kategorij naših diplomantk in diplomantov s sklepno oceno: diplomantke in diplomanti programa 2. stopnje socialnega dela so kompetentni za šolsko svetovalno delo, če si v skladu z ZOFVI dodatno pridobijo ustrezno pedagoško-andragoško izobrazbo. Treba je zagotoviti formalne pogoje, da se znova uveljavi alternativno merilo za oceno vključenosti pedagoških vsebin v študijski program, po katerem si izobrazbo pridobi posamezna kategorija svetovalnih delavk, in, če se izkaže za potrebno, dopolniti študijske programe socialnega dela z ustreznimi pedagoško-andragoškim vsebinami.

Ključne besede: diplomantke in diplomanti socialnega dela, kompetence, šolska svetovalna služba

¹ Prispevek je nastal v sodelovanju avtorice s kolegicami in kolegi na fakulteti za socialno delo: Gabi Čačinovič Vogrinčič, Srečo Dragoš, Vesna Leskošek, Jana Mali, Bojana Mesec, Nina Mešl, Milko Postrak, Jelka Škerjanc, Mojca Urek in Darja Zaviršek.

Competencies of Graduates of the Faculty of Social Work for Work in the School Counselling Service

● **Abstract:** The Faculty of Social Work of the University of Ljubljana has been carrying out one undergraduate and five master's study programs on Social Work. The new regulations have supplemented the list of occupational profiles with our graduates of the second degree, which seek employment in the school counselling service. Along with the special and indispensable contribution of social work to the school counselling service, the competencies of all categories of our graduates are described, stating in the final assessment that graduates of the Social work programme of the second degree are competent for school counselling work, insofar as they manage to gain proper additional pedagogical and andragogical education in accordance with the Law on Organization and Financing of Education. It is necessary to provide the formal conditions to re-assert an alternative criterion for assessing the involvement of educational contents within the study programme, by which each specific category of counsellors obtains its education, and, if it proves necessary, to supplement the curricula of social work with relevant pedagogical and andragogical contents.

Keywords: graduates of social work, competencies, School Counselling Service.

Uvod

Odkar smo v sistemu visokošolskega izobraževanja od »vnosa« oz. učnih vsebin, ki jih šola posreduje študentom, prešli k »izidu« oz. učnim rezultatom izobraževalnega procesa, so se v mnogo izobraževalnih okoljih zgodili in se še dogajajo pomembni premiki. Težišče se od učiteljev premešča k študentom in h kompetencam, ki jih osvojijo do diplome (v več različicah) kot sklepnega dejanja vsake od stopenj šolanja. Čeprav nimamo popolnega strokovnega konsenza o tem, na kaj točno se nanašajo pojmi, kot so »kompetenca«, »kompetentnost«, »učni rezultat« itn., si v vsakem visokošolskem sistemu, tudi na fakulteti za socialno delo, prizadevamo preverjati in ocenjevati kompetence, učne izide itn., ki jih je v izobraževalnem procesu osvojil študent.

Kratko želimo predstaviti programe fakultete za socialno delo na 1. in 2. stopnji študija, in to predvsem z vidika usposobljenosti naših diplomantov 2. stopnje za delo v šolski svetovalni službi. Na konstrukcijo osred-

med katerimi prevladujejo varčevalni, in s tem povezanimi posledicami (npr. praksa zaposlovanja, kriteriji pridobivanja poklicne kvalifikacije, omejevanje vpisa na visokošolske ustanove, uvedba šolnine tudi za redni študij, strožji kriteriji za napredovanje in dokončanje študija, pojmovanje univerze kot ne le učeče se, ampak tudi tržne organizacije idr.). In seveda vplivajo tudi dejavniki posamezne visokošolske enote, njene organizacije in odnosov med podsistemi udeležencev, do vsakega posameznega akterja v naštetih soodvisnih mrežah interakcij.

Posebnosti Fakultete za socialno delo Univerze v Ljubljani

Fakulteta za socialno delo Univerze v Ljubljani je posebna v več vidikih. V primerjavi z večino drugih slovenskih (javnih) fakultet smo majhni, a samostojni, in od ustanovitve šole leta 1955 nam uspeva ohranjati sloves kohezivne, sodelovalne, prijazne, celo prijateljske skupnosti učiteljev, asistentov in študentov, pa tudi nepedagoških delavcev in zlasti v zadnjem desetletju vse bolj tudi uporabnikov storitev naših diplomantov. Ko se v skladu s splošnim trendom rasti števila študentov in zaposlenih na fakultetah večja tudi naša

Z medosebnimi odnosi na fakulteti želimo biti vzor za to, kako kakovostne odnose bodo naši študentje na praksi, pozneje pa diplomanti na delovnem mestu vzpostavljali in ohranjali s sogovorniki.

njih pojmov, o katerih govorimo, ne vplivajo le tisti sistemski dejavniki, ki vključujejo smernice visokošolske izobraževalne politike, oblikovane za države Evropske unije, in s tem povezane nacionalne dokumente. Nanjo pomembno vplivajo druge sistemske okoliščine, kot je, denimo, gospodarska recesija s številnimi ukrepi,

skupnost, nam (z neogibnimi posamičnimi odkloni od ustvarjenih standardov) uspeva vzdrževati odnosno kulturo, ki je v desetletjih prerasla v eno naših temeljnih vrednot. Z medosebnimi odnosi na fakulteti želimo biti vzor za to, kako kakovostne odnose bodo naši študentje na praksi, pozneje pa diplomanti na delov-

nem mestu vzpostavljali in ohranjali s sogovorniki - z uporabniki njihovih storitev, s sodelavci, s predstavniki drugih služb na področju socialnega varstva, vzgoje in izobraževanja, zdravstva, v delovnih okoljih.

Še ena posebnost fakultete za socialno delo, zaradi katere smo v mreži visokošolskih organizacij pogosto postavljeni za model drugim izobraževalnim ustanovam, je naš sistem praktičnega študija². Učna praksa je v programih socialnega dela (zlasti na 1. stopnji, na 2. stopnji pa si intenzivno prizadevamo delovati v tej smeri) umeščena v jedro študija - pomeni »srce« izobraževanja bodočih socialnih delavk in delavcev. Je mesto, kjer naši praktikanti preizkušajo svoja znanja, uporabljajo različne pristope in metode dela, se urijo v praktičnih spretnostih, soočajo s svojo etično občutljivostjo, razvijajo kritično refleksijo, gradijo temelje za svoj poznejši osebni slog strokovnega dela, postavljajo in krepijo svojo poklicno identiteto socialne delavke in delavca, tudi ko se navdihujejo pri mentorih in mentorjih v »učnih bazah«, kot smo poimenovali različne kontekste študijske prakse. Študijska praksa, kateri smo na 1. stopnji odmerili več kot petino (50 od skupno 240) kreditnih točk, na 2. stopnji pa približno šestino (8 do 12 od 60) kreditnih točk, se odvija v več kot 250 učnih bazah na različnih področjih delokroga socialnega delavca in med njimi so številne osnovne šole, vrtci in drugi vzgojno-izobraževalni zavodi.

Za namene organizacijske, predvsem pa vsebinske podpore obsežnemu in kompleksnemu sistemu prakse na fakulteti za socialno delo (FSD) smo ustanovili t. i. center za praktični študij³. Odlika našega sistema prakse je, da njegovo opisano opredelitev dejansko uresničujemo, imamo vizijo in ambiciozne načrte še kakovostnejšega praktičnega študija, obenem pa ostajamo samokritični in redno spremljamo njegove prednosti in pomanjkljivosti.

Kompetence diplomantke oz. diplomanta 2. stopnje študija socialnega dela za področje vzgoje in izobraževanja

Naj zdaj bolj konkretno odgovorimo na vprašanje usposobljenosti naših diplomantov podiplomskega študija socialnega dela za šolsko svetovalno delo. V čem vidimo poseben prispevek socialnega dela na področju vzgoje in izobraževanja?⁴

1. Dodiplomski in podiplomski študij usposablja naše diplomantke in diplomante za delo s sistemi različnih velikosti in ravni kompleksnosti. Naučijo se spoštljivo, odgovorno, s perspektive moči, z usmerjenostjo v želene spremembe in z upoštevanjem stališča in etike udeležnosti vzpostaviti osebni stik in delovni odnos soustvarjanja s sogovorniki (posamezniki - npr. učenci, učitelji, roditelji, pa družinami, skupinami, razrednimi, učiteljskimi idr. skupnostmi) ter organizirati t. i. izvirne delovne projekte podpore (npr. čustvene, socialne, a tudi materialne) in pomoči (npr. učne, učno vzgojne)⁵. V študijskih programih socialnega dela poudarjamo, kako pomembno je znati ustvarjati okoliščine, v katerih se udeleženci projektov podpore in pomoči počutijo varne, zaupajo v kompetence pomagajočih strokovnjakov in doživljajo upanje, da jim bo sodelovanje v pomoč, kar osmišlja njihovo prizadevanje za spremembe. Doseganje opisanih stabilnih odnosnih razmer je predpogoj za partnersko sodelovanje sogovornikov - različnih akterjev v sistemu šole in skupnosti, v kateri deluje in živi šola - v smeri zelenih razpletov. Diplomantke in diplomanti se seznani s sodobnimi spoznanji empiričnih raziskav uspešnosti pristopov k pomoči, z aktualnimi nevroznanstvenimi ugotovitvami o povezanosti zgodnjih slogov navezanosti in zgodnjih travmatskih izkušenj z nevrološkimi spremembami⁶, ki vplivajo na odnosne in druge osebne vzorce delovanja v odrasli dobi. Razumejo biološki potencial organizma⁷ za razvoj bolj učinkovitih spoznavnih, čustvenih in vedenjskih navad, k čemur lahko pomembno prispevajo dialoški in narativni, k zelenim izidom usmerjeni procesi podpore in pomoči⁸. Integracijo omenjenih bioloških, psiholoških in socialnih procesov nastajanja vzorcev, s katerimi se sistem, denimo učenec, uspešneje prilagodi na zahteve (fizikalnega, socialnega, organizmovega) okolja, ponuja transdisciplinarna znanost sinergetike (Schiepek in Možina 2012, Šugman Bohinc 2011, 2013).

2. Diplomantke in diplomanti socialnega dela na 1. in 2. stopnji se usposobijo za povezovalno oz. koordinacijsko vlogo v najrazličnejših procesih mreženja (virov, služb in organizacij, sektorjev, zakonodajnih teles, akterjev v civilnih iniciativah idr.), v katerih spodbujajo in vodijo reševanje individualnih, družinskih, skupinskih, skupnostnih in družbenih problemov oz. izboljševanje obstoječih >

2 Za razumevanje zgodovine našega sistema prakse glej npr. Dragoš, 1996, kjer je avtor analiziral razmerja med učnimi predmeti in prakso v različnih razvojnih obdobjih šole za socialno delo.

3 Za podroben opis delovanja centra glej http://www.fsd.si/fakulteta/studijska_centra/prakticni_studij/.

4 Glej tudi Čačinovič Vogrinčič 2000, Postrak 2003, 2011.

5 Glej Čačinovič Vogrinčič 2008, Čačinovič Vogrinčič s sod. 2005, Šugman Bohinc (ur.) 2011, Kodele in Mešl (ur.) 2013.

6 Glej npr. Bowlby 1989, Siegel 1999, Cozolino 2006, 2010, Sunderland 2010.

7 To še zlasti zadeva plastičnost možganov, za namene praktične uporabe teh spoznanj glej npr. Siegel in Payne Bryson 2013.

8 Glej npr. Patrick 2011, Šugman Bohinc 2011, 2013.

razmer. Osvojijo kompetence, potrebne za upravljanje s težavami in konflikti v interakcijah med podsistemi udeležencev v vzgoji in izobraževanju. Prav ta znanja in spretnosti njihove uporabe ob etični občutljivosti in sposobnosti kritične refleksije so verjetno tista, zaradi katerih je profil socialnega delavca zaposljiv na zelo širokem spektru delovnih področij, med njimi na področju vzgoje in izobraževanja.

3. Naše diplomantke in diplomanti obeh stopenj študija razumejo, kako se razvije revščina, kaj so družbeni vzroki zanjo, kako ljudje v revščini živijo, kakšne so posledice za njihove možnosti pri izobraževanju, zaposlovanju, za življenjske poteke otrok in mladih. Sposobni so kritično reflektirati, kakšno funkcijo ima pri tem socialna država, kako pomembne so posebne spodbude za revnejše otroke in mlade. Podobno usposobljeni so za ravnanje z družbenimi neenakostmi, saj znajo prepoznati mehanizme družbenega izključevanja in marginalizacije, kakršnemu smo redno priča v vzgojno-izobraževalnih sistemih, razvijejo občutljivost za razlikovanje družbenih skupin, ki so tradicionalno deležne podreditvenih praks in posledično izključenosti iz družbene participacije⁹.
4. Diplomantke in diplomanti 1. in 2. stopnje študija socialnega dela vedo, kaj je nasilje, kakšna je dinamika nasilja, kakšne posledice ima, kako nastaja in kaj kakšna vrsta nasilja pomeni - npr. v kontekstu vzgoje in izobraževanja. Usposobljeni so za izdelavo analize tveganja oz. ogroženosti in načrtov varnosti, npr. za posameznega učenca ali za skupino ranljivih mladih. Poznajo institucionalno mrežo in načine sodelovanja v medinstitucionalnih timih. Razumejo posledice spolnih zlorab in fizičnega nasilja nad otroki in mladimi. Pridobijo in znajo uporabiti znanje o spolu, o tem, kako nastajajo neenakosti med moškimi in ženskami, kar pomembno prispeva k razumevanju pomena izobraževanja za enakost spolov.
5. Diplomantke in diplomanti obeh stopenj študija socialnega dela tudi zelo dobro poznajo delo v skupini in skupinsko dinamiko in doživijo v procesu študija številne osebne izkušnje tovrstnega dela. Preizkusijo se tako v vlogi članov skupine kot vodij in sovodij, zato so usposobljeni za organiziranje in vodenje skupinskih dejavnosti - npr. s celotno šolsko ali razredno skupnostjo ali s skupino učencev, strokovnih delavk idr. -, ki so pomembne za ustvarjanje spodbudnih okoliščin za krepitev moči, podporo in pomoč deprivilegiranim in marginaliziranim otrokom v procesu izobraževanja in potencialno varovalno ter krepitveno delujejo na vse otroke in mladostnike. Sposobni so tudi organizirati in izvajati prostovoljstvo ter organizirati medsebojno učno pomoč, kar je izrednega pomena na področju vzgoje in izobraževanja.
6. Velika večina predmetov ima poleg predavanj organizirane še pretežno izkustveno zasnovane vaje, ki jih poskušamo izvajati v čim manjših skupinah (do 20 študentk in študentov), da v njih lahko vzpostavimo odnos zaupanja med udeleženci. Vaje so namenjene urjenju v praktičnih kompetencah. Prav tako ima diplomant izkušnjo sodelovanja v razvojnem ali raziskovalnem projektu, največkrat v povezavi s študijsko prakso, metodološkimi predmeti in diplomskim delom. S tem se med drugim usposobi za ocenjevanje, spodbujanje in spremljanje kakovosti dela na področju vzgoje in izobraževanja. Naši študenti radi delajo z otroki in mladimi in vsako leto izvedejo vrsto diplomskih in magistrskih raziskav na področju vzgoje in izobraževanja.

Omenjene kompetence, povezane s posebnim prispevkom socialne delavke k šolskemu svetovalnemu delu, nakazujejo tudi imena obveznih, obveznih modularnih in izbirnih predmetov v predmetniku našega dodiplomskega študijskega programa.¹⁰ Zavedati se moramo, da je večina naših magistric in magistrrov socialnega dela pred tem končala študij socialnega dela.

⁹ Konvencija ZN o pravicah ljudi z ovirami, ki je za Slovenijo obvezujoča, državam pogodbenicam med drugim nalaga, da imajo vsi otroci, ne glede na oviranosti ali težave z duševnim zdravjem, pravico do nesegregiranega šolanja, enakopravne obravnave in pravico do življenja v skupnosti.

¹⁰ Našteto tiste, ki že v naslovu nakazujejo učne vsebine, uporabne za delo v šoli:

I. letnik: Psihologija za socialno delo, Vzpostavljane delovnega odnosa in osebnega stika, Pripovedovanje in zapisovanje zgodb v socialnem delu, Osnove skupinske dinamike in timskega dela, Begunci, priseljenci in etnične manjšine, Izkustvene skupine, Uporabnikom prilagojeno sporazumevanje, Teorija ustvarjalnosti in socialno delo, Socialno kulturno delo.

II. letnik: Skupnostno socialno delo, Ljudje z ovirami: teorije in metode socialnega dela, Supervizija v socialnem delu, Osnove organizacije in managementa, Besednjak psihopatologije, Izvedenstvo uporabnikov v praksi socialnega dela.

III. letnik: Socialno delo z družino, Etnografija uživanja dovoljenih in nedovoljenih drog, Socialno delo z Romi, Koncepti socialnega dela z mladimi, Institucionalne prakse, Socialna omrežja, Dialoški pristop k soustvarjanju podpore in pomoči, Skupinska dinamika - poglobljena znanja, Proučevanje hendikepa in spola v socialnem delu: samostojno življenje in podpora, Etnično občutljivo socialno delo, Soustvarjanje pogovora v socialnem delu z družinami, Metode dela z mladimi, Mladi in tveganja, Kratka, v rešitev usmerjena družinska terapija, Pomoč ljudem z dolgotrajnimi psihičnimi težavami, Osebna asistenca na področju izobraževanja in zaposlovanja, Dolgotrajne stiske - vrnitev odpisanih.

IV. letnik: Spol in nasilje, Metode socialnega dela: integrativni seminar, Zasvojenosti, Družbeni izvori neenakosti mladih, Življenjski slog mladih, Psihosocialna pomoč z umetnostjo, Travme: posledica in pomoč, Temelji zagovornišva, Izhodi iz večkratnih diskriminacij, Mediacija v socialnem delu, Ustvarjalna uporaba lutk v socialnem delu, Neodvisno zagovornišvo v praksi.

Predmetnik je oblikovan tako, da njegovo jedro sestavljajo predmeti, s katerimi diplomantke in diplomanti osvojijo najbolj generične kompetence socialnega delavca. Omenjeno jedro se v 3. letniku študija razveja v šest izbirnih modulov, znotraj katerih študenti svojo splošno usposobljenost za podporo in pomoč ljudem z različnimi psihosocialnimi problemi poglobljajo in nadgrajujejo z osvajanjem bolj specifičnih kompetenc (za določeno problematiko, populacijo, delovne pristope idr.), k čemur prispevajo še izbirni predmeti. Prizadevali smo si zagotoviti čim močnejšo vertikalno in horizontalno povezanost predmetov oz. kompetenc, ki jih osvojijo diplomantke in diplomanti socialnega dela.

Diploma 2. stopnje študija socialnega dela + pedagoško-andragoška izobrazba = usposobljenost za delo v šolski svetovalni službi

Prepričani smo torej, da diplomantke in diplomanti študijskega programa 2. stopnje na fakulteti za socialno delo, ne glede na študijski program, ki so ga predtem končali na 1. stopnji, izpolnjujejo osnovne standarde kompetenc za delo v šolski svetovalni službi, če si pridobijo tudi pedagoško-andragoško izobrazbo po enem od ustreznih javnoveljavnih študijskih programov za izpopolnjevanje. Ti žal niso oblikovani posebej ali predvsem za bodoče šolske svetovalne delavce, temveč predvsem za učitelje in druge pedagoške delavce. Menimo, da večina naših magistric in magistror preseže osnovne kriterije za takšno zaposlitev in je njihov prispevek k uspešnemu delu v vzgoji in izobraževanju tako poseben in pomemben, da je nepogrešljiv in nenadomestljiv. V družbeno (ekonomsko, politično, kulturno itn.) nestabilnih življenjskih razmerah pa vidimo zaposlitveno politiko, ki iz različnih varčevalnih razlogov vodi v izključevanje profila socialnega delavca iz šolske svetovalne službe celo kot neetično in strokovno nedopustno. Zaposlovanje socialnih delavk in delavcev na področju vzgoje in izobraževanja je po našem mnenju ne le ožjega strokovnega, temveč tudi širšega nacionalnega pomena, saj je mreža vzgojno-izobraževalnih institucij in z njo mreža psihosocialnih virov (po)moči dostopna vsakemu otroku in mladostni-

ku, prek njih pa njihovim staršem in svojcem ter skrbnikom in širši skupnosti.

Ker socialno delo (v nasprotju s psihologijo, pedagogiko in teologijo) ni predmet, ki bi ga poučevali v srednji ali osnovni šoli, v dosedanjih predmetnikih nismo imeli tovrstnega didaktičnega predmeta in naši diplomanti ne pridobijo profesorskega naziva. Formalno gledano, na nobeni stopnji študija socialnega dela ne osvojijo specifičnih kompetenc za poučevanje učencev v razredu. Ker Zakon o organizaciji in financiranju v vzgoji in izobraževanju (ZOFVI-NPB¹¹) v 100. členu določa, da je pogoj za zaposlitev na tem delovnem področju pedagoško-andragoška izobrazba, si jo morajo naši diplomanti in diplomantke 2. stopnje študija dodatno pridobiti. ZOFVI sicer predvideva tudi merila za ugotavljanje vključenosti pedagoških vsebin v študijskem programu, po katerem si pridobi izobrazbo posamezna kategorija svetovalnih delavcev. Ker pa naj bi ta merila sprejel strokovni Svet za visoko šolstvo Republike Slovenije, ki po 49. členu ZOFVI omenjene pristojnosti nima več, smo na fakulteti presodili, da do preklica niso zagotovljeni formalni pogoji za to, da bi diplomanti naših študijskih programov lahko izkazali svojo usposobljenost za zaposlitev v vzgoji in izobraževanju¹². Opozorili smo sedanje Mi-

Predmetnik je oblikovan tako, da njegovo jedro sestavljajo predmeti, s katerimi diplomantke in diplomanti osvojijo najbolj generične kompetence socialnega delavca.

nistrstvo za izobraževanje, znanost in šport na omenjeno pravnoformalno neusklajenost zakona s prakso in dobili zagotovilo, da se bo zadeva uredila, sicer pa je za ugotavljanje vključenosti pedagoških vsebin v študijskem programu po novem pristojen NAKVIS (Nacionalna agencija RS za kakovost v visokem šolstvu). Tako je ena izmed prvih nalog, ki nas čaka na fakulteti, dopolnitev naših študijskih programov na 1. in/ali na 2. stopnji (morda v sodelovanju z obstoječimi veljavnimi programi za izpopolnjevanje) z vsebinami, ki bodo našim diplomantom zagotovile priznanje pedagoško-andragoških kompetenc, potrebnih za zaposlitev na področju vzgoje in izobraževanja brez dodatnega izpopolnjevanja.

Na fakulteti za socialno delo torej zagovarjamo stališče, ki ga lahko podpremo s pozitivnimi izkušnjami iz prakse, da so naše diplomantke in diplomanti 2. >

¹¹ Dostopno na <http://predpisi.sviz.si/vzgoja-in-izobrazevanje/splosno/Zakon-o-organizaciji-in-financiranju-vzgoje-in-izobrazevanja/index.php> (30. 10. 2013)

¹² Takšen je bil uraden odgovor takratnega Ministrstva za šolstvo in šport leta 2011, ko se je fakulteta za socialno delo nanj obrnila z vprašanjem glede priznavanja pedagoško-andragoške izobrazbe naših magistric in magistror socialnega dela, potrebne za zaposlitev v vzgoji in izobraževanju.

stopnje študija - ponavljamo, ne glede na zaključeni dodiplomski študijski program - ob dodatno pridobljeni (ali priznani) pedagoško-andragoški izobraz-

Zaposlovanje socialnih delavk in delavcev na področju vzgoje in izobraževanja je po našem mnenju ne le ožjega strokovnega, temveč tudi širšega nacionalnega pomena.

bi usposobljeni za delo s skupino in razredno skupnostjo. Usposobljeni so, če so nameni in učno vzgojni cilji takšnega dela varovanje in krepitev virov psihosocialne moči otrok in mladostnikov (npr. osvajanje komunikacijskih, socializacijskih spretnosti¹³, spretnosti prostovoljnega dela, spodbujanje etične občutljivosti, solidarnosti, medkulturnega dialoga in ničelne tolerance do vsakršnega nasilja idr.), reševanje psihosocialnih, interakcijskih problemov oz. načrtovanje želenih sprememb na ravni skupine ali razredne in širše šolske skupnosti (grajenje spodbudne organizacijske klime in kulture, partnerskih odnosov sodelovanja med različnimi podsistemi v šoli, med šolo in domom idr.).

Kdor je pred vpisom naših podiplomskih programov končal socialnemu delu nesoroden študijski program I. stopnje, mora do oddaje magistrskega dela opraviti diferencialne izpite, s katerimi izkaže, da je osvojil temeljne generične kompetence socialnega dela. To osebi omogoči, da nadomesti manjkajoča znanja in

Diplomanti so po končanem študiju strokovno opremljeni za vzpostavitev delovnega odnosa z družino in posameznimi družinskimi člani, npr. z otroki. Pogovor znajo voditi v smeri želenih razpletov.

spretnosti ter neposredne izkušnje njihove uporabe v praksi socialnega dela. To jo spodbudi k razvoju občutljivosti za vprašanja etike in vrednot in krepí njeno sposobnost kritične (samo)refleksije.

Na koncu prispevka kratko predstavljamo lik diplomantke oz. diplomanta na vseh podiplomskih programih fakultete za socialno delo, in sicer s poudarkom na tistih vidikih, ki jih lahko povežemo s kompetencami za delo v šolski svetovalni službi. Ne glede na programsko usmeritev, diplomantka oz. diplomant pridobi naziv magistrica oz. magister socialnega dela, iz

priloge k diplomi pa je razvidno specifično področje socialnega dela, kar povzemamo v nadaljevanju prispevka.

Socialno delo: profil diplomantke oz. diplomanta 2. stopnje študija

Magistrski študijski program socialnega dela, ki lahko bistveno poglobi in poveča obseg kompetenc šolske svetovalne delavke, je gotovo Socialno delo, predvsem če diplomantka oz. diplomant izbere modul, ki je namenjen socialnemu delu v vzgoji in izobraževanju in smo ga oblikovali prav s ciljem, da se oseba usposobi za samostojno svetovalno delo v vzgoji in izobraževanju¹⁴. Generične in specifične kompetence, osvojene že na dodiplomski stopnji, in poglobljena ter zlasti za šolsko svetovalno delo dodatna posebna usposobljenost, pridobljena na tem podiplomskem programu in modulu, socialnim delavkam in delavcem omogoča opravljati osnovno poslanstvo: varovati in krepiti obstoječe vire vseh akterjev v vzgoji in izobraževanju za uresničevanje ciljev sistema ter podpirati vse udeležence in jim pomagati v primeru najrazličnejših psihosocialnih stisk in težav, zaradi katerih ne zmorejo dovolj uspešno in učinkovito uresničevati svojih osebnih, družinskih, a tudi vzgojno-izobraževalnih in širših skupnostnih ciljev. Magistrica oz. magister socialnega dela osvoji številna znanja in spretnosti - od pedagoško-andragoških in psiholoških do socialnodelovnih, skupinskodinamičnih, svetovalnih, socialno kulturnih (prostočasnih) idr.

¹³ Nazoren je primer naše diplomantke, ki je zaposlena v šolski svetovalni službi na srednji šoli, kjer je razvila učni načrt izbirnega predmeta, namenjenega osvajanju komunikacijskih idr. socialnih spretnosti. Evalvacijska analiza je pokazala, da je njeno pedagoško delo uspešno in da so učenci ter dijaki željni tovrstnih vzgojno-učnih vsebin (Verdinek Žigon 2012).

¹⁴ Program Socialno delo vsebuje obvezni predmet Pedagogika in andragogika (v vrednosti 6 KT), omenjeni modul (poleg dveh drugih izbirnih modulov - Teorije in metode socialnega dela; Supervizija) pa vsebuje predmete, kot so Svetovalno delo v vzgoji in izobraževanju, Izbrana poglavja iz razvojne in pedagoške psihologije, Soustvarjanje pomoči pri učnih težavah v šoli in Prosti čas mladih. Študijsko prakso (8 KT) mora diplomantka oz. diplomant opraviti na vzgojno-izobraževalnem področju.

Socialno delo z družino: profil diplomantke oz. diplomanta 2. stopnje študija

S tem magistrskim programom študentje poglobijo in nadgradijo splošne kompetence, pridobljene v diplomskem programu socialnega dela ali drugih poklicnih profilov, ki se zaposlujejo v šolski svetovalni službi. Diplomanti so po končanem študiju strokovno opremljeni za vzpostavitev delovnega odnosa z družino in posameznimi družinskimi člani, npr. z otroki. Pogovor znajo voditi v smeri zelenih razpletov. Temeljno znanje, ki ga pridobijo, je sposobnost soustvarjanja izvirnih delovnih projektov podpore in pomoči z vsemi udeleženci takšnega sodelovanja (npr. v kontekstu razveze, rejništva idr.). Prav tako poglobijo sposobnosti zapisovanja in dokumentiranja procesov podpore in pomoči družini. Program je usmerjen tudi v razumevanje delovanja institucij in izboljševanje institucionalnih praks, s kakršnimi se srečujejo tudi na področju vzgoje in izobraževanja, pri čemer diplomantka oz. diplomant poglobi sposobnosti strokovne refleksije lastne delovne prakse in njenega nadaljnjega razvoja. Vse našteje kompetence so uporabne za delo v šolski svetovalni službi. Sodelovanje z družinami in drugimi udeleženi v šolskem sistemu za soustvarjanje izvirnih delovnih projektov podpore in pomoči je vsekakor temeljna naloga šolskih svetovalnih delavk in delavcev.

Duševno zdravje v skupnosti: profil diplomantke oz. diplomanta 2. stopnje študija

Magistrski program socialnega dela na področju duševnega zdravja v skupnosti je namenjen vsem, ki prihajajo v stik z ljudmi, ki potrebujejo dolgotrajno podporo bodisi zaradi težav z duševnim zdravjem ali zaradi drugih oviranosti. Program pogloblja in nadgrajuje znanja in spretnosti, ki so potrebne za učinkovito organizacijo podpornih storitev v skupnosti in sledi težnji dezinstitutionalizacije na tem področju. Diplomantke in diplomant osvojijo specialistične kompetence za delo na področjih zagovornišva in krepitve moči, osebnega načrtovanja, koordinacije podpore v skupnosti, dela z ljudmi v akutnih duševnih krizah, samoorganiziranosti ljudi z izkušnjami. Pridobijo znanja in spretnosti, ki so nujne, da se preprečijo izključevanje, patologizacija in segregacija ljudi z duševnimi stiskami in drugimi ovirami, vključno z otroki v domačih in šolskih okoljih. Usposobljeni so tudi za delo v šolski svetovalni službi, saj te kompetence pridobijo že na prvi stopnji študija socialnega dela in drugih poklicev, ki se zaposlujejo v vzgoji in izobraževanju, še posebej pa so usposobljeni za učinkovito podporo otrokom, ki jim grozi socialna izključenost v šoli in skupnosti zaradi različnih ovir (duševne stiske, hendikep, različne oblike »drugačnosti«, npr. na

podlagi spola, etničnosti itn., nasilje v družini, revščina idr.).

Socialno vključevanje in pravičnost na področju hendikepa, etničnosti in spola ter zgodovine idej v socialnem delu: profil diplomantke oz. diplomanta 2. stopnje študija

Program je pomemben za strokovne delavke in delavce v šolah, saj se ukvarja z otroki s posebnimi potrebami in analizira njihove socialne ovire in potrebe ter razvija strokovno občutljivost za delo z otroki iz različnih etničnih skupin, še posebno z romskimi otroki, ki so transgeneracijsko in večkratno prikrajšani. Magistrica oz. magister socialnega dela na omenjeni usmeritvi se usposablja za reševanje vprašanj nasilja v družini ter za spoprijemanje z vse pogostejšimi pojavi, ki preobrazijo tradicionalno pojmovanje družin (mednarodne posvojitve, uporaba medicinsko reproduktivne tehnologije) in z zgodovino idej, ki so socialno delo v nekaterih državah že vključile v samostojno znanstveno disciplino. Kompetence, ki jih diplomantka oz. diplomant pridobi, so predvsem: ravnanje z otroki s različnimi ovirami v kontekstu, kulturna občutljivost in antirasizem, razumevanje spola in spolne razlike v družini ter razumevanje razvoja discipline za poglobljen študij človeškega fenomena.

Magistrski program Socialno delo s starimi: profil diplomantke oz. diplomanta 2. stopnje študija

Program omogoča usposabljanje študentov za specializirano socialno delo s starimi ljudmi v skupnosti, institucijah za stare ljudi in za svetovanje pri pripravi na starost vseh tistih generacij, ki v proces staranja šele vstopajo. Diplomantka oz. diplomant tega programa osvoji številne kompetence, potrebne za uspešno strokovno delo s starimi ljudmi in njihovimi bližnjimi. Mnoge od teh kompetenc so pomembne tudi za delo v šolski svetovalni službi. Uspešno svetovalno delo v šoli zahteva celostno, sistemsko usmeritev strokovnjaka, torej ne le usmerjenost na otroka in mladostnika, temveč na vso njegovo družino, vključno z generacijo njegovih starih staršev. Ti lahko odigrajo pomembno vlogo v izvajanju različnih oblik podpore in pomoči otroku in njegovi družini, kar je toliko bolj aktualno v gospodarskih in socialnih razmerah velike in dolgotrajne brezposelnosti, kakršni smo danes priča v Sloveniji. Magistrica oz. magister socialnega dela s končnim dodiplomskim študijem socialnega dela ali drugih poklicev, ki se zaposlujejo v vzgoji in izobraževanju, lahko delo šolske svetovalne službe obogati z usposobljenostjo za prepoznavanje in strokovno ustrezno ravnanje ob morebitnih otrokovih in mladostnikovih pa tudi roditeljevih, učiteljevih itn. negotovosti >

in stiskah glede vprašanja umiranja in smrti, demence, upokojitve, s katerimi se učenec oz. dijak (razredna skupnost), vsa družina, njegovi starši in stari starši spoprijemajo tudi med šolanjem otrok oz. vnukov. Magistrica socialnega dela v šolski svetovalni službi je kompetentna za soustvarjanje tistih razsežnosti spodbudne, sodelovalne odnosne klime in kulture v siste-

mu vzgoje in izobraževanja, ki se napajajo iz visokega vrednotenja in vsakodnevne prakse medgeneracijskega sožitja v različno velikih in kompleksnih sistemih. Ti segajo od konteksta posameznika prek njegove družine in (razredne, šolske, neposredne okoljske) skupnosti do širšega družbeno ekonomskega in kulturnega okolja.

Viri in literatura

1. Bowlby, J. (1989). *T making and breaking of affectional bonds*. London, New York: Routledge.
2. Center za praktični študij na Fakulteti za socialno delo univerze v Ljubljani. http://www.fsd.si/fakulteta/studijska_centra/prakticni_studij/ (30. 10. 2013)
3. Cozolino, L. J. (2010). *The neuroscience of psychotherapy: healing the social brain*. New York: London: W. W. Norton & Company.
4. Cozolino, L. J. (2006). *The neuroscience of human relationships: attachment and the developing social brain*. New York: London: W. W. Norton & Company.
5. Čačinovič Vogrinčič, G. (2008). *Soustvarjanje v šoli*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
6. Čačinovič Vogrinčič, G. (2000). Svetovalno delo v vrtcih in šolah : prispevek socialnega dela : teze. *Šolsko svetovalno delo*, letnik 5, št. 3, str. 22-29.
7. Čačinovič Vogrinčič, G., Kobal, L., Mešl, N., Možina, M. (2005). *Vzpostavljane delovnega odnosa in osebnega stika*. Zbirka Katalog socialnega dela. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo Univerze v Ljubljani.
8. Dragoš, S. (1996). Teorija in praksa VŠSD. *Socialno delo*, letnik 35, št. 5, str. 417-432.
9. Kodele, T. (ur.), Mešl, N. (ur.) (2013). *Otrokov glas v procesu učenja in pomoči. Priročnik za vrtce, šole in starše*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
10. Patrick, S. (2011). Narrative approaches. V: Degges-White (ed.), S., Davis, N. L. (ed.), *Integrating the expressive arts into counseling practice: Theory-based interventions*. New York: Springer publishing company, str. 183-186.
11. Poštrak, M. (2011). Refleksija metod z mladimi z vidika socialnega dela. V: M. Kuhar (ur.), Š. Razpotnik (ur.). *Okviri in izzivi mladinskega dela v Sloveniji*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta, str. 187-199.
12. Poštrak, M. (2003). Kaj posebnega lahko ponudi socialno delo pri delu z mladimi. *Šolsko svetovalno delo*, letnik 8, št. 3/4, str. 26-33.
13. Schiepek, G., Možina, M. (2012). Osebnost in identiteta z vidika systemske znanosti. *Kairos: Slovenska revija za psihoterapijo*, letnik 6, št. 3-4, str. 11-30.
14. Siegel, J. D. (1999). *The developing mind: how relationships and the brain interact to shape who we are*. New York: The Guilford Press.
15. Siegel, D. J., Payne Bryson, T. (2013). *Celostni razvoj otroških možganov: 12 revolucionarnih metod, s katerimi spodbujamo razvoj otroških možganov*. Domžale: Družinski in terapevtski center Pogled.
16. Sunderland, M. (2010). *Znanost o vzgoji: praktični nasveti o spanju, joku, igri in ustvarjanju čustvenega ravnesja za vse življenje*. Radovljica: Didakta.
17. Šugman Bohinc, L. (2013). Sinergetika učenja in pomoči v šoli. V: T. Kodele (ur.), N. Mešl (ur.). *Otrokov glas v procesu učenja in pomoči. Priročnik za vrtce, šole in starše*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, str. 98-135.
18. Šugman Bohinc, L. (2011). Sinergetika soustvarjanja učenja in pomoči v šoli. V: L. Šugman Bohinc (ur.). *Izvirni delovni projekt pomoči. Zbirka Učenci z učnimi težavami*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo Univerze v Ljubljani, str. 36-79.
19. Verdinek Žigon, M. (2012). *Predmet trening socialnih veščin v programih srednjega strokovnega in poklicnega izobraževanja*. Magistrsko delo. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo Univerze v Ljubljani.
20. Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja. <http://predpisi.sviz.si/vzgoja-in-izobrazevanje/splosno/Zakon-o-organizaciji-in-financiranju-vzgoje-in-izobrazevanja/index.php> (30. 10. 2013)